

МІСЦЕ ФІНАНСОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Михайлова Л. І., Соколенко Л.Ф.

Анотація. Проаналізовано систему регіонального природокористування, визначено основні її складові, обґрунтовано доцільність трансформації характеру взаємодії екологічної та економічної складових безпеки. Доведено, що для забезпечення ефективного процесу регіонального природокористування доцільно системно підходити до управління рівнем безпеки регіону, шляхом врахування тісного зв'язку між окремими її складовими, що дозволить покращити результати діяльності регіону та підвищити рівень соціально-економічного життя населення.

Ключові слова: екологічна безпека, економічна безпека, фінансово-екологічна безпека, безпека, система природокористування, регіональний аспект

Постановка проблеми. З підвищенням інтенсивності використання природних ресурсів дедалі більше актуалізується проблема впливу людини, зокрема її екодеструктивної діяльності, на природне середовище. В свою чергу, якість природокористування, що характеризується таким індикатором як рівень екологічної безпеки, визначає потенційні можливості суб'єктів економічної системи до здійснення фінансово-економічної діяльності, та впливає на її результативні показники. В сучасних трансформаційних умовах дедалі частіше спостерігається зближення окремих складових національної безпеки. Беззаперечним та об'єктивним є процес взаємовпливу та взаємообумовленості екологічної та економічної її складових. При цьому ключову роль у даному процесі відіграє фінансова безпека, як визначальний показник здатності економічної системи до реалізації природоохоронних заходів, спрямованих на підвищення рівня національної безпеки в цілому та окремих її складових.

Вищезазначене визначає актуальність дослідження ролі та місця екологічної і фінансової безпеки в системі природокористування в сучасних умовах господарювання та обумовлює необхідність їх більш детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності природокористування присвячені роботи багатьох вчених, зокрема: В. А. Анучіна [2], Д. Л. Арманда [2], О. Ф. Балацького [4], І. Я. Блехціна [6], Б. В. Буркинського [7], А. Г. Емельянова [11], В. А. Мінеєвого [6], С. К. Харічкова [7] та ін. Проте подальшого розроблення потребують окремі питання управління системою регіонального природокористування, пов'язані з дослідженням теоретичних та методичних основ безпеки регіону в цілому та окремих її складових, деякі аспекти з яких розкриті в роботах

О. І. Барановського [5], О. А. Груніна [9], Б. В. Губського [10], М. М. Єрмошенко [12], Б. А. Карпінського [14], С. Кульпінського [15], О. З. Третяка [18] та ін.

Однак, не применшуючи значний внесок вчених у дослідження вищезазначених понять, нерозкритим на сьогодні залишається роль саме фінансово-екологічної безпеки в контексті регіонального природокористування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження ролі та місця фінансово-екологічної безпеки, як передумови удосконалення системи регіонального природокористування відповідно до принципів та завдань екологічно сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. З метою визначення взаємозв'язку безпеки з природокористуванням вбачаємо доцільним розглядати природокористування за системним підходом. Це надасть можливість проаналізувати взаємозв'язок фінансово-екологічної безпеки з системою природокористування як з цілісною множиною елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними.

Дотримання стандартів екологічної безпеки виступає метою та головною задачею державного регулювання природокористування. З огляду на те, що державне регулювання природокористування можна розглядати як складову загальної системи природокористування, відповідно і екологічна безпека розглядається на сьогодні як елемент такої системи.

Забезпечення екологічної безпеки регіону нерозривно пов'язано з рівнем його економічної безпеки, оскільки саме він визначає можливість регіону до фінансування природоохоронних заходів та впровадження екологічно безпечних способів введення підприємницької діяльності. Дослідження сутності та значення екологічної і економічної безпеки в працях [1, 8-10, 13, 16] дозволило зробити висновок про їх відокремлене між собою функціонування по відношенню до системи регіонального природокористування (рис. 1(a)).

Однак, вважаємо, що сучасні трансформаційні економічні умови, глобалізаційні процеси, що їх супроводжують, зумовлюють необхідність дослідження взаємозв'язку екологічної і економічної безпеки, та розгляду їх у неперервній єдності. При цьому, серед складових економічної безпеки, на нашу думку, доцільним є зосередження уваги саме на фінансовій її складовій. Так, можливі загрози фінансовій безпеці стримуватимуть розвиток економіки в цілому та регіонів зокрема, і як наслідок, призведуть до зростання соціальної напруженості та погіршення соціально-екологічних показників. А отже вивчення взаємозв'язку екологічної та фінансової безпеки в системі природокористування за цих умов значно актуалізується.

На основі проведеного нами аналізу взаємозв'язку індикаторів екологічної та фінансової безпеки (табл.1) в розрізі основних суб'єктів, що функціонують в системі природокористування, можна зробити висновок про їх взаємодію та взаємообумовленість (рис. 1(б)).

Таблиця 1 - Аналіз впливу індикаторів екологічної безпеки на фінансову безпеку (складено на основі [4, 13, 19])

	<i>Позитивний ефект від впливу індикаторів екологічної безпеки на характер поведінки індикаторів фінансової безпеки</i>	<i>Негативний ефект від впливу індикаторів екологічної безпеки на характер поведінки індикаторів фінансової безпеки</i>
<i>Суб'єкти підприємницької діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> - здешевлення випуску продукції (зниження витрат виробництва у зв'язку із впровадженням ресурсозберігаючих технологій); - підвищення доходів (прибутку) за рахунок зниження витрат на компенсацію чи запобігання негативних наслідків від забруднень; - зростання капіталізації, підвищення ринкової вартості підприємства (в т.ч. за рахунок екологічного гудвілу); ☐ підвищення конкурентоспроможності продукції ☐ підвищення рівня інвестиційної привабливості ☐ вихід на міжнародні ринки капіталу (товарів); - розширення мережі збуту; 	<ul style="list-style-type: none"> - зростання витрат виробництва, зумовлених проведенням природоохоронних заходів; - загрози здоров'ю та життю робочих та службовців на підприємстві, зростання витрат пов'язаних зі зростанням рівня травматизму та захворювання працівників, втрат на компенсацію шкоди робітникам та контрагентам, у зв'язку з виконанням робіт в умовах забрудненої виробничого середовища - фінансові втрати у зв'язку з відшкодуванням екологічної шкоди для суспільства; - зниження інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності продукції, що не відповідає екологічним стандартам, послуг в умовах ігнорування принципів дотримання політики екологічно сталого розвитку - прискорення зносу та передчасний вихід зі строю основних виробничих фондів - відволікання інвестиційних ресурсів на природоохоронну діяльність
<i>Органи місцевого самоврядування</i>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ збільшення обсягів ВРП, зменшення рівня централізації економіки, за рахунок приросту власних доходів органів місцевого самоврядування; ☐ зростання національного доходу; ☐ зростання інвестиційної привабливості регіону, залучення додаткових ресурсів в регіон ☐ збільшення обсягів іноземних інвестицій (в т.ч. соціально орієнтованих) збільшення надходжень податків, та зборів за рахунок зростання прибутку підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> - уповільнення темпів економічного розвитку (виражені динамікою ВРП) найбільш забруднених регіонів країни; - зменшення обсягу податкових надходжень до місцевого бюджету, зростання рівня централізації економіки за рахунок зменшення дохідної бази місцевих бюджетів - зниження інвестиційної привабливості регіону, зниження конкурентоспроможності окремих галузей економіки.
<i>Домогосподарства</i>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ зменшення витрат пов'язаних з роботою в шкідливих умовах ☐ покращення умов життя, зростання 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ підвищення рівня безробіття ☐ зростання витрат пов'язаних з роботою в шкідливих умовах

Трансформаційні зміни в характері взаємодії таких складових безпеки, як екологічна, економічна та фінансова, - по відношенню до системи регіонального природокористування показані на рисунку 1.

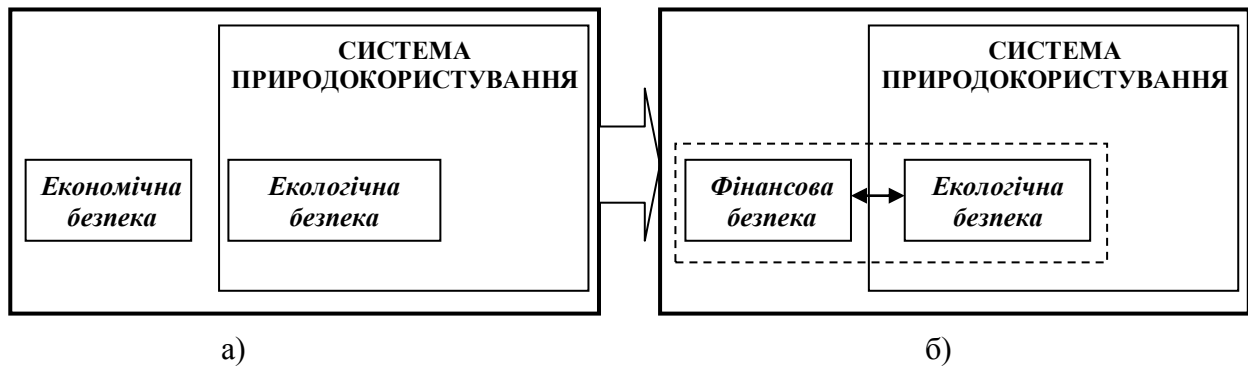

Рисунок 1 - Трансформація характеру взаємодії складових безпеки в системі природокористування

З огляду на те, що державна політика на локальному рівні здійснюється з акцентом на управління екологічною безпекою регіону, вважаємо за необхідне досліджувати в роботі саме регіональний аспект природокористування.

В основі функціонування системи регіонального природокористування під впливом дії традиційно сформованих та інноваційно-орієнтованих факторів природокористування, лежить взаємодія керуючої підсистеми з керованою підсистемою через реалізацію першою функцій регулювання, контролю, інвестування, екологічного страхування, запобігання появи негативних наслідків в результаті діяльності суб'єктів підсистеми. Основними підсистемами системи регіонального природокористування нами виділені наступні:

- підсистема нормативно-інформаційного забезпечення;
- економічна (виробнича) підсистема;
- природна підсистема;
- фінансова підсистема.

Функціонування підсистем регіонального природокористування здійснюється на основі сукупності факторів, функцій та принципів регіонального природокористування (рис. 2).

Підсистема нормативно-інформаційного забезпечення представлена сукупністю нормативно-правових актів, серед яких: Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Повітряний, Земельний, Водний, Лісовий Кодекси, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, які визначають компетенцію суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, а також відомчі нормативні акти у форму наказів, директив, положень, інструкцій.

Економічна (виробнича) підсистема передбачає здійснення суб'єктами керуючої підсистеми економічної (виробничо-господарської) діяльності з приводу природокористування.

Природна підсистема представлена двома складовими: природними умовами та природними ресурсами (водними, земельними, повітряними та лісовими).

Фінансова підсистема орієнтована на здійснення фінансового забезпечення функціонування та взаємодії всіх елементів системи регіонального природокористування.

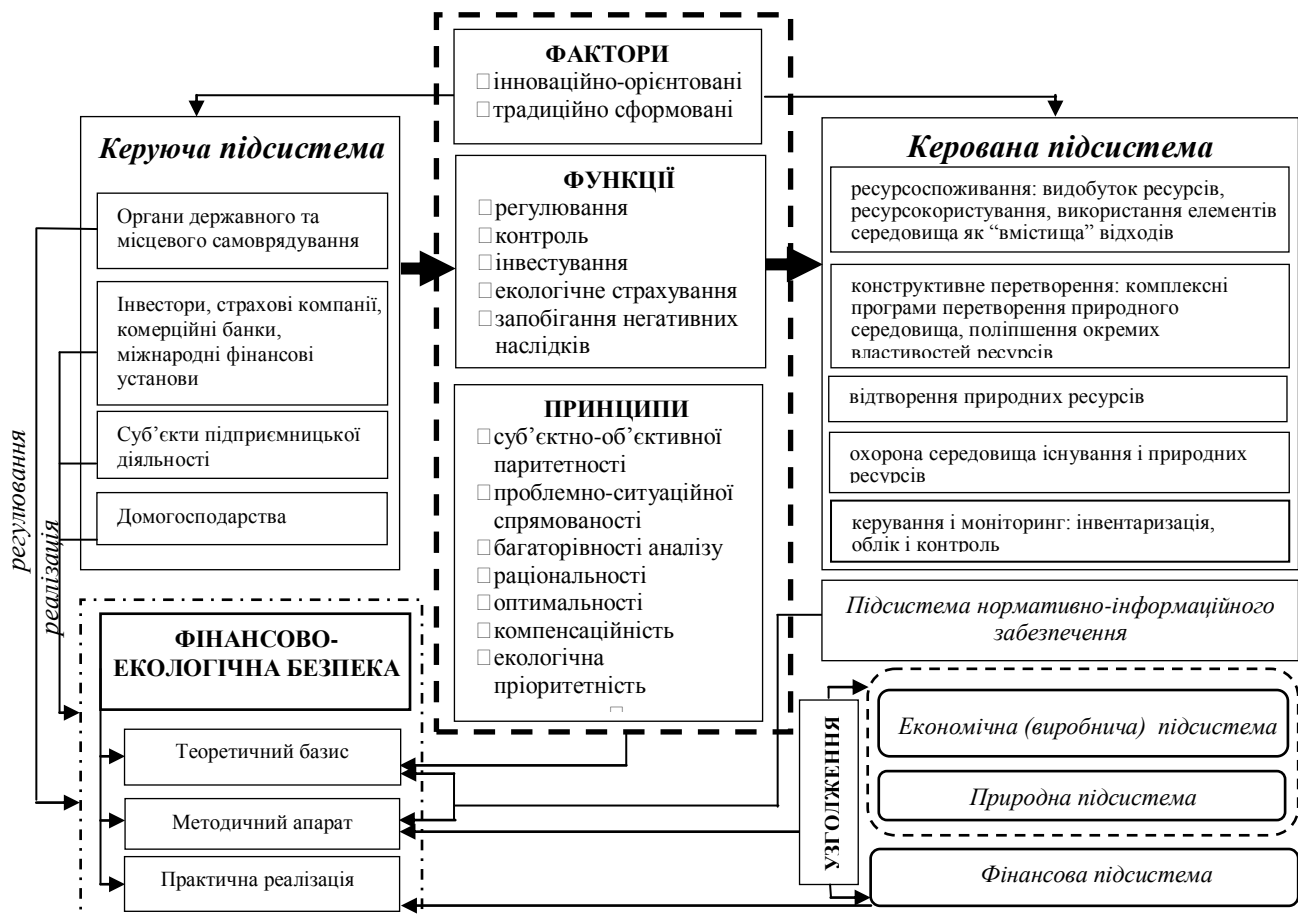

Рисунок 2 - Місце фінансово-екологічної безпеки в системі регіонального природокористування

В системі регіонального природокористування органічне місце займає й фінансово-екологічна безпека. Взаємозв'язок фінансово-екологічної безпеки з елементами системи природокористування реалізується в декількох напрямках їх взаємодії:

1) вплив керуючої підсистеми на фінансово-екологічну безпеку шляхом регулювання безпеки органами державного та місцевого самоврядування та реалізації безпеки спеціалізованими фінансово-кредитними інститутами, суб'єктами підприємницької діяльності та домогосподарствами;

2) формування теоретичного базису фінансово-екологічної безпеки на основі принципів природокористування; факторів, що визначають вектор функціонування системи регіонального природокористування; функцій, що реалізуються керуючою системою по відношенню до керованої;

3) основні засади теоретичного базису та методичного апарату побудовані на основі законодавчих актів підсистеми нормативно-інформаційного забезпечення;

4) в основі оцінки показників фінансово-екологічної безпеки лежить узгодження фінансової підсистеми, з одного боку, з економічною та природною у сукупності, з іншого боку.

5) практична реалізація фінансово-екологічної безпеки можлива за умов повного, своєчасного та надійного фінансування, яке забезпечує фінансова підсистема природокористування.

Висновок. Однією з основних проблем сучасної економічної системи є забезпечення її ефективної та стабільної діяльності. Фінансово-екологічна безпека регіону є важливою складовою системи природокористування і являє собою здатність окремих економічних суб'єктів здійснювати свою діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних екологічно спрямованих заходів фінансового характеру та нівелювати вплив ризиків на навколишнє середовище. Досліджені в роботі напрями взаємодії фінансово-екологічної безпеки з елементами системи регіонального природокористування свідчать про наявність тісного взаємозв'язку між ними, та зумовлюють необхідність його врахування при розробці економічної політики на всіх ієрархічних рівнях.

Список використаної літератури

1. Андрейцев В. І. Екологічне право / В. І. Андрейцев. – К.: Вентурі, 1996. – 206 с.
2. Анучин В.А. Основы природопользования. Теоретический аспект/В. А. Анучин. – М.: Мысль, 1978. – 293 с. – Библиогр.: с. 269 – 289.
3. Арманд Д.Л. Географическая среда и рациональное использование природных ресурсов / Д. Л. Арманд. Отв. ред. Э.М. Мурзаев – М.: Наука, 1983. – 238 с. – Библиогр.: с. 232 – 237.
4. Балацкий О. Ф. Экономическая оценка потенциала региона / О. Ф. Балацкий, Ю. А. Дорошенко, И. О. Джаин // Экономическая политика и сотрудничество регионов Украины и России: проблемы и перспективы: Материалы международной научно-практической конференции. – Сумы: Инициатива, 1998. – С. 48-57
5. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

6. Блехцин И.Я., Минеев В.А. Производительные силы и окружающая среда (проблемы и опыт исследования) / И.Я. Блехцин, В.А.Минеев. – М.: Мысль, 1981. – 214 с.
7. Буркинский Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития / Б.В. Буркинский, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – Одесса: Фенікс, 2005. – 575 с. – Библиогр. с. 566.
8. Веденин Н.Н. Экологическая безопасность как институт экологического права // Журнал российского права. – 2001. – № 12.
9. Грунин, О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. : Питер. – 2002. – С. 8.
10. Губський, Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення [Текст] : монографія / Б. В. Губський. – К., 2001. – 122 с.
11. Емельянов А.Г. Основы природопользования / А.Г.Емельянов. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 304 с.
12. Єрмошенко, М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко ; Київ. нац. торговельно-економічний ун-т. – К., 2001. – 309 с.
13. Ісаєнко В. М. Екологічна безпека – основний чинник еколого-збалансованого розвитку України у ХХІ столітті / В. М. Ісаєнко, Г. О. Білявський // Екологічний вісник. – 2007. – №4. – С. 14–17.
14. Карпінський Б. А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б. А. Карпінський // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів, 2008. – Вип. 18.2. – С. 131-145.
15. Кульпінський, С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – № 5. – С. 34–38.
16. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади: монографія. / Львів. регіон. ін-т держ. упр.; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. -Львів: Ліга-Прес, 2003. -541 с.
17. Ліпкан В. А. Національна безпека України. Навчальний посібник. 2-ге видання. / Ліпкан В.А. – К.: КНТ, 2009. – 576 с.
18. Третяк О. З. Окремі концептуальні характеристики категорії фінансової безпеки регіону / О. З. Третяк, М. В. Кирилів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – №2. – 2009. – С. 1-7.

19. Шишова Ю.Г. Оцінка впливу екологоорієнтованої діяльності підприємства на його фінансово-економічні показники / Ю. Г. Шишова // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 12. – С. 234 – 237.

Михайлова Л. І., Соколенко Л.Ф.

МІСЦЕ ФІНАНСОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

***Анотація.** Проаналізовано систему регіонального природокористування, визначено основні її складові обґрунтовано доцільність трансформації характеру взаємодії екологічної та економічної складових безпеки. Доведено, що для забезпечення ефективного процесу регіонального природокористування доцільно системно підходити до управління рівнем безпеки регіону, шляхом врахування тісного зв'язку між окремими її складовими, що дозволить покращити результати діяльності регіону та підвищити рівень соціально-економічного життя населення.*

***Ключові слова:** екологічна безпека, економічна безпека, фінансово-екологічна безпека, безпека, система природокористування, регіональний аспект*

Михайлова Л. И., Соколенко Л.Ф.

МЕСТО ФИНАНСОВО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

***Аннотация.** Проанализировано систему регионального природопользования, определены основные ее составляющие, обоснована целесообразность трансформации характера взаимодействия экологической и экономической составляющих безопасности. Доказано, что для обеспечения эффективного процесса регионального природопользования целесообразно системно подходить к управлению уровнем безопасности региона, путем учета тесной связи между отдельными ее составляющими, что позволит улучшить результаты деятельности региона и повысить уровень социально-экономической жизни населения.*

***Ключевые слова:** экологическая безопасность, экономическая безопасность, финансово-экологическая безопасность, безопасность, система природопользования, региональный аспект*

Mikhailova L. I., Sokolenko L. F.

**THE FINANCIAL AND ENVIRONMENTAL SECURITY IN THE REGIONAL
SYSTEM OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT**

Summary. The work is devoted to the researching and determining the role and the place of financial and environmental security in the system of natural resources' use. The environmental management based on a systematic approach that will increase efficiency of the investigation the relationship between security elements and elements of natural resources' use has been proposed to consider. The author dedicated financial security as the key component of economic security while ensuring effective environmental management. The regional aspect of the investigation of organizational and economic basics of natural resources' use system has been grounded. Based on the analysis the interaction and interrelationship of the indicators of environmental and financial security in the context of the subjects of natural resources' use has been considered. The subjects of natural resources' use are local authorities, businesses and households. The transformation of interactions between ecological, economic and financial security has been grounded. The system of regional natural resources' use with the following main elements: management subsystem, driven subsystem, subsystem of regulatory and information management, economic (production) subsystem, natural subsystem, financial subsystem, - has been submitted. The functioning of the system of regional natural resources' use is realized under the influence of traditionally formed and innovation-oriented factors and based on the key systematized principles of environmental management. The directions of relationship between components of financial and environmental security, on the one side, and elements of natural resources' use, - on the other, have been investigated and grounded. As structural and functional components of the financial and environmental security author identified: theoretical basis, methodological and practical implementation of the security. It has been proved that in order to provide the effective process of regional natural resources' use the systematic approach to the management of the region security should be used. Moreover, close links between its components should be taken into account. It will improve the performance of the region' activity and increase the level of social and economic life of the population.

Keywords: environmental security, economic security, financial and environmental security, security, natural resources' use system, regional aspect